

Helsingfors/Mariehamn 4.5.2021**Nr 25/21****Hänvisning** Ålands lagtings skrivelse
29.3.2021, nr 59/2021.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över landskapslag om ändring av landskapslagen om hälso- och sjukvård, antagen av lagtinget 29.3.2021.**Landskapslagens huvudsakliga innehåll**

Landskapslagen innehåller bestämmelser som under exceptionella förhållanden möjliggör avvikelser från de tidsfrister som anges i 20 § i landskapslagen om hälso- och sjukvård. Det skulle ankomma på landskapsregeringen att genom landskapsförordning bestämma när sådana exceptionella förhållanden föreligger samt under vilken tid avvikelserna kunde göras. Ikraftträdelsebestämmelsen i landskapslagen bemyndigar landskapsregeringen att med stöd av 20 § 3 mom. i självstyrelselagen för Åland bestämma när landskapslagen helt eller delvis ska träda i kraft.

Lagstiftningsbehörigheten

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen tillkommer lagstiftningsbehörigheten gällande hälso- och sjukvården landskapet med de undantag som stadgas i lagens 27 § 24, 29 och 30 punkter. Enligt nämnda punkter har lagstiftningsbehörigheten förbehållits riket i fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten, smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning, rättsmedicinska undersökningar, behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål. Den offentliga hälso- och sjukvården i landskapet tillhandahålls enligt 2 § i landskapslagen om hälso- och sjukvård (ÅFS 114/2011) av myndigheten Ålands hälso- och sjukvård,

som är underställd landskapsregeringen. Landskapsregeringen handhar den allmänna styrningen och övervakningen av Ålands hälso- och sjukvård. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar tillkommer landskapet enligt självstyrelselagens 18 § 1 punkt.

Vid lagstiftningskontrollen bör även tas ställning till förhållandet mellan den nu ifrågavarande lagstiftningen och grundlagen, eftersom stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag utgör riksbehörighet enligt 27 § 1 punkten i självstyrelselagen. Landskapslagen bör bedömas i förhållande till de sociala rättigheter som tryggas i 19 § i grundlagen. Enligt grundlagens 19 § 3 mom. ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa.

Landskapets behörighet i fråga om hälso- och sjukvården innefattar rätten att reglera omfattningen av de hälso- och sjukvårdstjänster som erbjuds i landskapet förutsatt att de uppfyller de krav grundlagen förutsätter. Landskapslagens 22 § berättigar Ålands hälso- och sjukvård att i paragrafen nämnda situationer för att trygga befolkningens hälsa och välbefinnande avstå från iakttagande av de i lagens 20 § föreskrivna tidsfristerna vid ordnandet av icke brådskande sjukvård, om det är nödvändigt för ordnandet av brådskande sjukvård och om patientens hälsa inte riskeras av att tidsfristen överskrids. Bedömning av vårdbehovet inom primärvården, den specialiserade sjukvården och barn- och ungdomspsykiatrin ska dock göras inom de tidsfrister som föreskrivs i 20 §. Enligt vad Ålandsdelegationen erfarit saknas bestämmelser i rikslagstiftningen som skulle berättiga kommunerna från att på motsvarande sätt under normaltid avvika från i rikslagstiftningen angivna tidsfrister. Enligt Ålandsdelegationens bedömning kan av grundlagens 19 § 3 mom. inte utläsas något hinder för att på företaget sätt lagstifta om att det under exceptionella förhållanden är möjligt att avvika från de i 20 § angivna tidsfristerna för icke brådskande sjukvård, förutsatt att det är nödvändigt för ordnandet av brådskande sjukvård och patientens hälsa inte riskeras av att tidsfristen överskrids.

Jämlikt landskapslagens 22 § kan dessa avvikelser göras för att trygga befolkningens hälsa och välbefinnande vid situationer som föranleds av en naturkatastrof, en kärnkraftsolycka, en storolycka eller någon annan därmed jämförbar händelse. Ålandsdelegationen konstaterar att sådana situationer kan förorsaka ett sådant undantagsförhållande som avses i beredskapslagens (FFS 1552/2011) 3 §. Enligt självstyrelselagens 27 § 28 och 34 punkter utgör bl.a. befolkningsskydd och beredskap inför undantagsförhållanden riksbehörighet. Beredskapslagens syfte är att under undantagsförhållanden skydda befolkningen samt trygga befolkningens försörjning och landets näringsliv, upprätthålla rättsordningen, de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt trygga rikets territoriella integritet och

självständighet. I beredskapslagen föreskrivs bl.a. om myndigheternas befogenheter under undantagsförhållanden. I lagen föreskrivs dessutom om myndigheternas förberedelser inför undantagsförhållanden. Enligt beredskapslagens 88 § 1 punkt kan det vid undantagsförhållanden genom förordning av statsrådet föreskrivas att kommunen kan avstå från iakttagande av i hälso- och sjukvårdslagen (FFS 1326/2010) föreskrivna frister vid ordnande av icke brådskande vård, om det är nödvändigt för ordnande av brådskande vård och om patientens hälsa inte riskeras av att tidsfristen överskrids. Bestämmelsen i landskapslagen motsvarar således i sak bestämmelsen i beredskapslagens 88 § 1 punkt. I landskapslagens förarbeten anges dock att de i den föreslagna lagtexten beskrivna händelserna håller sig på en lägre nivå än de händelser som kan föranleda ett undantagsförhållande, enligt vilken händelsen ska vara synnerligen allvarlig. Någon sådan begränsning anges dock inte i lagtexten, varför det inte kan uteslutas att landskapslagen kommer att tillämpas även under undantagsförhållanden. Av intresse i sammanhanget är härvid även grundlagens 23 § som anger att genom lag, eller genom en förordning av statsrådet som utfärdas med stöd av ett sådant bemyndigande med exakt avgränsat tillämpningsområde som av särskilda skäl tagits in i lag, kan det införas sådana tillfälliga undantag från de grundläggande fri- och rättigheterna som är nödvändiga om det råder i lag angivna undantagsförhållanden som allvarligt hotar nationen. Ålandsdelegationen gör bedömningen att ovan nämnda bestämmelser i beredskapslagen eller grundlagen inte hindrar landskapsregeringen från att även under undantagsförhållanden utfärda i landskapslagen avsedda bestämmelser till den del annat inte följer av de lagar eller förordningar som eventuellt utfärdas enligt grundlagens 23 § eller beredskapslagens 88 §, och förutsatt att de inte heller innehåller avviker från dessa riksbestämmelser.

Enligt 22 § 3 mom. ankommer det på landskapsregeringen att genom landskapsförordning bestämma om en sådan situation som avses i 1 mom. anses föreligga och under vilken tid Ålands hälso- och sjukvård kan avvika från de i 20 § i landskapslagen om hälso- och sjukvård angivna tidsfristerna. Eftersom de avvikelser som landskapslagens 22 § berättigar till endast kan göras vid i lagen avsedda exceptionella förhållanden och då de innebär inskränkningar i rätten till hälso- och sjukvård, är det viktigt att det på ett formellt riktigt sätt av ett behörigt organ på hög nivå konstateras när sådana situationer kan anses råda. Ålandsdelegationen anser att bestämmelsen, med beaktande även av den övriga regleringen i 22 §, är förenlig med självstyrelselagens 3 § 2 mom. och 21 § 1 mom.

Ikraftträdelsebestämmelsen i landskapslagen bemyndigar landskapsregeringen att med stöd av 20 § 3 mom. i självstyrelselagen bestämma när landskapslagen helt eller delvis ska träda i kraft. Enligt nämnda lagrum kan lagtinget bemyndiga landskapsregeringen att bestämma att en landskapslag helt eller delvis ska träda i kraft redan

innan republikens president har fattat beslut om utövande av sin vetorätt om ett anslag i landskapets budget förutsätter att en landskapslag stiftas och det finns särskilda skäl för att landskapslagen ska träda i kraft snabbt. Det är således fråga om ett undantagsförfarande som förutsätter särskilda skäl. I landskapsregeringens lagförslag nr 18/2020-2021 anges att lagförslaget är avsett att behandlas som en så kallad budgetlag. Landskapsregeringen avser att besluta om lagens ikraftträdande vid en tidpunkt snarast efter lagtingets beslut eftersom det är angeläget i förhållande till lagens syfte att de åtgärder som lagen ger möjlighet till genomförs så fort som möjligt. Landskapsregeringens komplettering av förslaget till första tilläggsbudget för år 2021 förutsätter att en landskapslag stiftas för att förverkliga regelsystemet så snabbt som möjligt. Avsikten är således att den föreslagna lagen ska träda i kraft vid tidigast möjliga tidpunkt, och redan innan den lagstiftningskontroll som avses i 19 § i självstyrelselagen är slutförd.

För att det skall vara möjligt att enligt självstyrelselagens 20 § 3 mom. förordna att en landskapslag omedelbart ska träda i kraft förutsätts således dels att det är fråga om en budgetlag och dels att det finns särskilda skäl för att landskapslagen ska träda i kraft snabbt. Ålandsdelegationen anser inte att landskapslagen utgör en egentlig budgetlag, och därmed saknar det betydelse om den rådande pandemin kunde utgöra ett särskilt skäl för att förordna att landskapslagen omedelbart ska träda i kraft. I detaljmotiveringen till regeringens proposition med förslag till lag om ändring av självstyrelselagen (RP 18/3002 rd), anförs gällande 20 § 3 mom. att möjligheten att sätta i kraft en landskapslag innan presidenten har fattat beslut om vetorätten endast kan användas när det är fråga om s.k. budgetlagar, dvs. lagar som stiftats för verkställande av anslag i budgeten. Trots att ett anslag om tiotusen (10.000) euro intagits för Ålands hälso- och sjukvård i landskapsregeringens komplettering till den första tilläggsbudgeten för 2021, anser Ålandsdelegationen att landskapslagen inte utgör en egentlig budgetlag, utan att det är uppenbart att det primära syftet med att anslaget intagits är att möjliggöra att landskapslagen kan träda i kraft före lagstiftningskontrollen är slutförd. Ikraftträdelsebestämmelsen utgör härvid en behörighetsöverskridning.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen finner att landskapslagen faller inom landskapets lagstiftningsbehörighet förutom beträffande dess ikraftträdelsebestämmelse. Med hänvisning till det som anförs ovan var det inte korrekt att förordna att landskapslagen omedelbart skulle träda i kraft, eftersom självstyrelselagens 20 § 3 mom. inte var tillämplig. Om ikraftträdelsebestämmelsen förordnas att förfalla, träder landskapslagen enligt 20 § 2 mom. tredje meningen i självstyrelselagen i kraft det datum landskapsregeringen efter slutförd lagstiftningskontroll det bestämmer.

Närvarande Ordföranden Lindbäck, ledamöterna Erlandsson, Lampi, Pellonpää och Suviranta.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Peter Lindbäck
ordförande

Rainer Åkerblom
sekreterare